

STYRELSEN FOR SOCIAL SERVICE
SOCIALMINISTERIET

Inspiration til arbejdet med aktivitetstilbud til socialt udsatte

Juni 2006

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	1
2.	Kims historie	2
3.	Aleksanders historie	4
4.	Selins historie	6
5.	Malenes historie	8
6.	Mohammads historie	11
7.	Om aktivitets- og beskæftigelsestilbud	13

1. Indledning

I pjecen her kan du læse om, hvad socialt udsatte på væresteder og boformer har af ønsker til de aktivitets- og beskæftigelsestilbud, de tilbydes. Du kan læse historier om brugere, hvor et tilbud har medført øget livskvalitet eller fået en bruger i job. Og du kan læse historier om brugere, hvor et tilbud har resulteret i tilbagefald. De fem historier i pjecen er tænkt som inspiration til, hvordan man kan skabe aktivitetstilbud – hvad enten det er efter serviceloven eller beskæftigelsesloven – på en måde, så der skabes gode resultater for brugerne.

Undervejs i pjecen finder du kommentarer til de fem historier. Kommentarerne er markeret i bokse og uddyber vigtige pointer i den enkelte fortælling. Her kan du fx læse mere om, hvad brugere af væresteder generelt mener om aktivitetstilbud. Du kan også finde anbefalinger til, hvordan værestederne kan spille en endnu mere aktiv rolle i indsatsen for at få socialt udsatte i aktivitetstilbud.

I rapporten *Brugerundersøgelse af aktivitets- og beskæftigelsestilbud for socialt udsatte* kan du læse om 60 socialt udsattes erfaringer med aktivitets- og beskæftigelsestilbud. De 60 personer er brugere af væresteder og boformer i hele landet. Rapporten opdeler blandt andet brugere i forskellige grupper og undersøger, hvad forskellige typer brugere har af ønsker til aktivitets- og beskæftigelsestilbud. Her kan du også læse flere anbefalinger til væresteder, boformer, kommuner og brugere. Læs rapporten her www.servicestyrelsen.dk (under punktet publikationer, særligt udsatte).

2. Kims historie

”Når en mentor viser vejen til arbejde”

Kim er 29 år. Han har en lang fortid som misbruger. Han fortæller, at han er vokset op i et miljø med både en storesøster og en far, der var narkomaner, og at det derfor virkede naturligt for ham at komme på kontanthjælp i stedet for i arbejde. Kim har haft svært ved at falde til ro og stå fast ved noget. Han har heller ikke tidligere kunnet gennemføre nogen af de ting, han har sat sig for. Hans liv har således været præget af det ene nederlag efter det andet.

Gennem årene har han haft mange forskellige sagsbehandlere. Men de har haft svært ved at hjælpe ham, på grund af de mange modstridende ønsker han havde til sin fremtid. Kim bebrejder ikke sagsbehandlerne for hans manglende udvikling. De forskellige sagsbehandlere har forsøgt sig med diverse aktiveringstilbud. Ingen af tingene har dog kunnet fange Kims opmærksomhed. Kim udtrykker samtidig, at han synes, at hans liv var ”pisse forvirrende”. Derfor havde han virkelig brug for en person, der kunne hjælpe ham med at falde til ro og få styr på sit liv.

For to år siden ændrede hans liv sig i en positiv retning. Han kom i behandling for sit misbrug. Efterfølgende begyndte han at komme meget på et værested for tidligere misbrugere. På værestedet fik han kontakt til en person, der fik til opgave at agere som mentor for ham. Støtten og hjælpen fra mentoren viste sig at være startskuddet til, at Kim kunne vende op og ned på sit turbulente liv. ►

► MENTORORDNINGEN

Omdrejningspunktet for Kims historie er hans mentor. Historien er et godt eksempel på, hvordan man kan sætte en bruger sammen med en mentor. Det kan – som i Kims tilfælde – være en mentor, der selv har været igennem lignende problemer, og som derfor kan fungere som rollemodel. Eller det kan være en mentor, som generelt kan bakke brugeren op i forbindelse med et aktivitets- eller beskæftigelsestilbud. En mentor kan i begge tilfælde indgå i et netværk med værestedet, kommunen og brugeren – et netværk, som kan være med til at give brugeren troen på, at det er muligt at få og beholde et job. Det er den personlige relation, der virker ved mentorordningen. Det er her man kan få talt med mentoren om usikkerheder på jobbet, stress, de uformelle regler osv. Denne personlige relation kan være vanskelig at opretholde for kommunen, hvorimod både værested og især mentor i højere grad arbejder ”uden kalender” og derfor har bedre muligheder for at håndtere problemerne, når de opstår.

► ANBEFALINGER

Spot en mentor

Hvordan finder man så de personer, der kan fungere som mentor? På et værested for misbrugere har personalet rekrutteret mentorer, som tidligere har været i misbrug, men som nu er kommet i job. Det er personer, som tidligere er kommet på værestedet. Mentoren er ikke på den samme arbejdsplads som brugeren. Det skyldes, at man ikke ønsker at sætte mentoren i en vanskelig situation på arbejdspladsen, hvor mentorens egen fortid som misbruger kan komme i fokus blandt kollegerne.

Efter at Kim fik kontakt til sin mentor, blev han tilbudt et job på en lokal fabrik. Der arbejder han endnu. Det er det første job, Kim har kunnet holde fast ved, og det er han meget glad for – og stolt over. Han forklarer, at grunden til, at han har kunnet leve op til kravene i jobbet og bevare modet når det blev svært, er, at han har haft værestedet og mentoren at komme til. Mentoren har hjulpet ham, når han mærkede, at han var lige ved at falde tilbage i den gamle rytme. Sagsbehandleren har også haft en positiv indflydelse. Hun har "tvunget" Kim til at tænke mere over, hvad han gerne vil med sit liv. Samtidig oplever Kim, at sagsbehandleren har lyttet til hans holdninger. ➤

➤ AT LYTTE TIL BRUGEREN OG STILLE KRAV

Brugerne ønsker generelt, at der bliver lyttet til deres forslag, når der træffes afgørelse om, hvilket aktivitets- og beskæftigelsestilbud man skal deltage i. Det betyder ikke, at sagsbehandleren eller værestedet ikke skal stille krav til brugeren. Af Kims historie fremgår det netop, at det har været positivt, at han er blevet "tvunget" til at tænke over, hvad han ville. Andre brugere oplever det som nødvendigt, at sagsbehandleren eller værestedet presser på – fx for at sikre, at man møder op om morgenen i et aktivitets- og beskæftigelsestilbud.

➤ ANBEFALINGER

Giv brugeren medindflydelse

Inddragelse af brugeren i egen sag er en god metode, der kan motivere brugerne til at deltage i aktiviteter. Inddragelse kan fx være løbende dialog om brugerens ønsker til aktivering. Eller det kan være inddragelse i beslutning om, hvornår og hvor et aktiveringstilbud skal igangsættes, og hvad indholdet skal være. Brugere, som bliver inddraget i beslutning om eksempelvis, hvilket tilbud de skal deltage i, er mere tilfredse end brugere, der ikke har haft medindflydelse. Medindflydelsen betyder, at brugeren bliver gjort medansvarlig – hvorimod en bruger, der ikke er blevet inddraget, oftest vil opleve det som om, et tilbud er blevet trukket ned over hovedet på vedkommende. Væresteder har i mange tilfælde daglig kontakt med brugeren. Derfor har værestederne gode vilkår for hele tiden at gøre brugeren medansvarlig for, at der overhovedet bliver sat nogle aktiviteter i gang, som udvikler brugeren. Værestedet kan følge brugerens op- og nedture og ved derfor, hvornår det kan være hensigtsmæssigt at sætte et tilbud i gang – og ikke mindst hvilke arbejdsopgaver brugeren kan få, som kan skabe en positiv udvikling.

Da Kim startede på jobbet, blev han ramt af lavt selvværd og stress. Han var meget afhængig af at kunne spørge sin mentor til råds om, hvordan han skulle tackle det. Det vigtigste er efter Kims mening, at en mentor skal være fysisk til stede. Man skal have mulighed for at mødes ansigt til ansigt, når man har behov for det. Ikke først til en aftalt tid en måned efter.

Kims mentor er selv en tidligere misbruger og har fået en erhvervskarriere. Kim mener, at netop det er vigtigt. Det giver tryghed at kunne se, at tingene er lykkedes for ham. Kim fortæller, at der er mange problemer, når man skal lære at fungere på en arbejdsplads. Der er meget, som falder ham unaturligt, primært fordi han ikke er vokset op med forældre, der havde et almindeligt arbejdsliv. Det har derfor været utroligt vigtigt for ham at få en mentor, som han har kunnet spejle sig i, og som har rådet og støttet ham i de situationer, han ikke kunne magte på egen hånd. Han har stor nytte af at kunne spejle sig i en anden person, der har været igennem mange af de samme ting, som han selv har. Det er med til at give ham mod.

Kim fortæller, at han føler, at han har oplevet dobbelt succes. For det første er han kommet i arbejde og har beholdt jobbet i længere tid. For det andet føler han, at

det er en stor gevinst ikke længere at være afhængig af det offentlige system. Han har mod på fremtiden, hvor han drømmer om at få sit eget hus og en familie. Han slutter af med en bemærkning om, at det har været en sej kamp, men at han har kunnet komme videre takket være sin mentor.

3. Aleksanders historie

“Maleren, der ville mere end bare male”

Aleksander er en ældre mand, der gennem lang tid har været maler. Han har også drukket en del mere alkohol, end godt har været. Han er skilt og har en datter fra et forlist ægteskab. Datteren har nægtet at se ham, når han drikker, og det har været med til at begrænse Aleksanders alkoholmisbrug – i en periode. Nu bruger han en stor del af sin tid på et værested, hvor han kommer hver dag.

I begyndelsen kom han på værestedet og var der sammen med de andre brugere. Det var et sted, hvor han kunne hænge ud, og hvor han kunne se nogle andre mennesker – et sted, hvor han ikke var ensom. Men efterhånden så han værestedet som en del af sit liv. En del af hans liv, som han gerne ville bidrage til at holde ved lige. Og der var meget, der trængte til en kærlig malerhånd – der også kunne andet end male. Aleksander har altid været socialt engageret, og han kan godt lide at skabe aktiviteter, hvor socialt udsatte har mulighed for at tale sammen. Derfor er han også meget afholdt på værestedet.

Aleksander fik hjælp til at komme i gang fra værestedets personale. Ja, han fortæller, at han selv tog initiativet, men at der også var andre, der holdt ham fast på, at han var en del af stedet. Og der var andre, der var meget hurtige til at støtte op om hans idé med at ville hjælpe på værestedet. >

Da Aleksander besluttede, at han gerne ville i aktivering på værestedet, var lederen på stedet lynhurtig til at bakke ham op. Lederen sendte et brev til socialforvaltningen. Her fortalte lederen om, hvad der kunne komme ud af, at Aleksander blev aktiveret på stedet. Både for Aleksander selv og for de øvrige brugere af stedet.

> AFSÆT I BRUGERENS ØNSKER

Nogle brugere har selv forslag til, hvilke aktivitets- og beskæftigelsestilbud de gerne vil deltage i. Nogle gange er det realistisk. Andre gange kræver det, at kommunen eller værestedet træder til og hjælper med at definere et realistisk tilbud om aktivering. Aleksanders historie viser, at personalet på værestedet netop har taget afsæt i hans egne ønsker og derudfra fået defineret et tilbud, der gav mening. Lederen kender Aleksander. Han ved, at han gerne vil involvere sig i andre mennesker. Denne viden brugte han til at skabe et aktiverings-tilbud, som har tilført værestedet værdi og øget Aleksanders livskvalitet.

> ANBEFALINGER

Udnyt brugerens initiativ

Værestederne har en unik mulighed for på denne måde at udnytte brugerens initiativ. En af de måder, man konkret kan inddrage brugeren på, er ved at hjælpe ham eller hende med at få formuleret og fremsat ønsker om, hvad der skal ske i et tilbud om aktivering. Personalet på væresteder kender ofte brugerne bedre end andre – og specielt bedre end andre i de sociale systemer. Men værestederne kan mange steder blive bedre til at anvende denne viden til at hjælpe brugeren. Specielt hvis man på værestedet har personale, der har de faglige kompetencer og er klar over det faglige fokus, der skal til for at kunne samarbejde med det kommunale sociale system.

Sigtet med et tilbud til Aleksander er ikke, at han skal tilbage til det ordinære arbejdsmarked. Det skal han ikke – i hvert fald ikke hvis det står til ham selv. Han har drukket, han er oppe i årene, og han har haft sine blodpropper. Aleksander er slidt ned. Men tilbuddet giver ham mere mening i hverdagen. Det giver ham også en grund til at følge en normal hverdagsrytme: at gå i seng om aftenen, at stå op så frisk som muligt om morgenen og at gå ned på værestedet og hjælpe til. På den måde giver tilbuddet Aleksander mere livskvalitet. Tilbuddet har desuden hjulpet Aleksander med at lægge alkoholen bag sig. ➤

➤ ET MENINGSFYLDT AKTIVITETSTILBUD

Mange brugere ønsker ligesom Aleksander, at et tilbud på et værested skal give dem noget at stå op til. Et konkret indhold i hverdagen der kan være med til at forhindre, at man falder tilbage i misbrug og gamle vaner. Det kan også være vigtigt, at man oplever, at man udfører et reelt stykke arbejde, som har værdi for andre – som tilfældet er med Aleksanders indsats på værestedet. Det kan være med til at styrke selvværdet, når man føler, at man producerer noget, som kan bruges til noget.

For nogle er det desuden vigtigt at få en rytme i hverdagen, så man ved, hvad man skal på forskellige tidspunkter af dagen. Det kan være med til at give mening i hverdagen. Et tilbud kan således give mening til hverdagen på mange forskellige måder. For nogle er det vigtigt, at tilbuddet passer til tidligere arbejds erfaring. For andre – fx Aleksander – er det vigtigt, at tilbuddet giver en følelse af, at man dur til noget. For andre brugere giver et tilbud kun mening, hvis det giver bedre mulighed for selvforsørgelse. Det vigtigste for de fleste brugere er dog, at aktiviteterne generelt bidrager til at øge deres livskvalitet, og det oplever brugerne sker i det sociale samvær med andre.

➤ ANBEFALINGER

Hvad giver mening for brugeren?

Det er vigtigt, at ikke bare sagsbehandlere i kommunen, men også personale på værestederne prøver at finde ud af, hvad der er vigtigt for den enkelte bruger. Man kan overveje, hvad der vil give mening for lige netop denne person? Er det vigtigt, at der sættes et aktivitetstilbud i gang, som er sjovt og varieret? Eller er det bedre at skabe nogle sociale rammer, hvor man kommer ud af ensomheden? Eller skal aktivitetstilbuddet føre til en opkvalificering, som er relevant for at kunne udføre et ordinært job? Brugerens opfattelse af, hvad der giver mening, skal danne grundlag for tilbuddet om aktivering.

FORSKELLIGE TYPER VÆRESTEDER

Væresteder er meget forskellige. Nogle steder har man faglært personale, der ud fra konkrete pædagogiske tilgange målrettet hjælper den enkelte borger videre med sit liv. Andre steder er der tale om rum, hvor nogle grupper af borgere mødes, snakker og drikker kaffe sammen. Begge typer væresteder er vigtige. Men måske har der været en tilbøjelighed til mest at se væresteder som det sidste – som cafestuer for socialt samvær. I hvert fald er der mulighed for at inddrage væresteder mere systematisk i det sociale arbejde med udsatte borgere. Men det kræver, at man ser væresteder som steder, hvor fagligt kvalificeret personale kan udføre socialt arbejde, der flytter borgere – ikke bare som steder, hvor man mødes og snakker.

4. Selins historie

”Når andre genopbygger brændte broer”

Selin har levet det hårde liv. Hun har taget mange ulovlige euforiserende stoffer. Hun har dækket en del af sit økonomiske behov ved at trække på gaden. Og hun har i perioder ikke haft noget sted at bo.

Syv år efter at Selin lagde misbruget bag sig, gik hun i gang med en uddannelse som skolelærer. Hun tager uddannelsen som led i en revalidering.

Gennem de sidste par år har Selin brugt et værested, hvis målgruppe primært er misbrugere, der nu er clean. Her har Selin i en længere periode været i aktivering. Hun har som aktiveret på værestedet hjulpet med at drive stedet. Det har hun gjort ved at være den, der havde ansvaret for at åbne, lukke og tage sig af den daglige drift på nogle af ugens dage. > På den måde har Selin fungeret, som var hun en ansat på et værested, hvor kun stedets leder er ansat med løn.

> AKTIVERING MED ANSVAR

For Selin har det ansvar, hun har fået i aktivitetstilbuddet, ført til en mærkbar forandring. Hun har fundet ud af, hvad hun gerne vil. Aktivitetstilbuddet har således hjulpet til at skabe afklaring om hendes fremtidsønsker og starte en positiv udvikling, hvor hun er begyndt på læreruddannelsen. Netop ønsket om, at aktivitetstilbud skal føre til en positiv forandring og være fremadrettede, er typisk for mange brugere. Men for at nå til en afklaring er det nødvendigt, at de aktiviteter, som tilbydes på værestederne og af kommunen, giver spillerum for afprøvning af egne evner. Selin fandt gennem tilbuddet ud af, at hun var god til at arbejde med mennesker, og derfor fik hun mod på at blive lærer. På samme måde kan andre væresteder udnytte deres kendskab til brugerne til at forme indholdet af aktivitets- og beskæftigelsestilbud, så de passer til brugernes ønsker og evner.

> ANBEFALINGER

Skab troen på, at udvikling er mulig

Det er relativt begrænset, hvor meget værestederne er inddraget i aktiveringstilbud for socialt udsatte. Det kan der være gode grunde til. Væresteder vil som oftest opleves som fristeder for brugere – et fristed, som ikke identificeres med pligtaktivering. Men samtidig er der uudnyttede muligheder for at værestederne kan spille en aktiv rolle i beskæftigelsesindsatsen for socialt udsatte. Personalet har oftest et tillidsforhold til brugerne, der i nogle tilfælde er skeptiske over for ”systemet”, som følge af dårlige erfaringer. Tillidsforholdet giver mulighed for, at værestedet kan styrke brugerens tro på, at et aktiveringstilbud rent faktisk kan føre til noget positivt. Det kan man enten gøre ved selv at fortælle brugeren om, hvordan et godt aktiveringstilbud kan føre til positiv forandring. Eller ved at invitere personer, der selv har oplevet en succeshistorie, til at komme på værestedet og fortælle om deres erfaringer. Denne spejlingseffekt kan være vigtig for nogle socialt udsatte, som kan have vanskeligt ved overhovedet at se et formål med aktivering.

Selin er aktiveret på værestedet gennem sin kommune. Hun fik selv ideen til at blive aktiveret på stedet og drøftede den med værestedets leder og med sin sagsbehandler. Lederen på værestedet havde tidligere erfaringer med at have brugere aktiveret, der indgik som en del af stedets drift. Derfor bakkede lederen Selin op gennem billigelse af hendes idé og skrivelser til Selins sagsbehandler.

Også Selins sagsbehandler var med på ideen. Det på trods af, at Selin har haft gang i et par andre aktiveringsprojekter, siden hun blev clean. Selin fortæller selv, at det har haft en meget stor betydning for hende, at hun løbende og vedvarende er blevet bakket op af sin sagsbehandler. Hun har, som hun siger, fået lov til at

prøve sig frem for at finde ud af, hvad hun gerne ville. Hun er droppet ud af de aktiveringstilbud, hun har fået. Og hun har undladt at komme til møder med sagsbehandleren, råbt, skældt ud og krævet. Men selv om hun har brændt sine broer bag sig mange gange og voldsomt, har sagsbehandleren holdt fast i sin kontakt til Selin. > Det har været vigtigt i forhold til at komme tilbage til en tilværelse uden misbrug og med fremtidsperspektiver på det ordinære arbejdsmarked.

> AT HOLDE KONTAKTEN TRODS BRÆNDTE BROER

Nogle socialt udsatte brænder i perioder deres broer. Fx ved gentagne gange at udeblive fra aktivitets- og beskæftigelsestilbud. Det kan føre til, at kommunen er mindre tilbøjelig til at sende dem i aktivering fremover. Kommunen er forpligtet til at tilbyde aktiviteter til brugerne. Men det sker sjældent, at brugerne konfronterer kommunen med, at de ikke har fået de aktivitets- og beskæftigelsestilbud, som de har krav på. De er bange for at komme i en pligtaktivering. Derfor foretrækker de at gå stille med dørene.

Ved at være aktiveret på værestedet, hvor hun er blevet betragtet som en væsentlig ressource, og hun er blevet mere afklaret i forhold til, hvad hun gerne vil på længere sigt. Hun har oplevet, at hun er god til at få andre til at deltage i aktiviteter. Og at hun er god til at holde andre til ilden. Hun har også fundet ud af, at hun er god til at arbejde med mennesker. På den måde har aktiveringen på værestedet været afgørende for Selins beslutning om, hvad det er hun vil på sigt: Hun vil være skolelærer.

> ANBEFALINGER

Visualisér en meningsfuld aktivering for kommune og bruger

Værestederne kan spille en koordinerende rolle i samarbejde med kommunen. Værestedet kan således være med til at opbygge en tillid, så brugeren ikke frygter at blive sendt ud i en meningsløs aktivering. Det kan værestedet gøre ved sammen med brugeren og kommunen at definere et aktivitets- eller beskæftigelsestilbud, som giver mening for brugeren. Både Selins og Aleksanders historier er gode eksempler på det. Her har personalet på værestedet foreslået konkrete aktivitets- og beskæftigelsestilbud, som har resulteret i afklaring og øget livskvalitet.

5. Malenes historie

”Når man knækker nakken i en aktivering”

Malene er 29 år, og har været på stoffer siden hun var 12 år gammel. Hun har både været afhængig af nervepiller og heroin. Da hun var yngre tog hun også nogle seriøse drukturer. Men hun oplever ikke længere det som et stort problem. I dag er Malene på metadon og har et sidemisbrug af forskellige stoffer. Hun er netop begyndt på afvænning og har været clean i en uge. Inden da havde hun til gengæld et tilbagefald, hvor hun havde det rigtig dårligt.

Malene kommer på værestedet et par timer hver dag. Hun oplever det som en del af hendes behandling, for i de seneste år som narkoman har hun været meget isoleret. Hun har udviklet en social angst, der gør det svært for hende at være sammen med andre mennesker. Ved at komme på værestedet møder hun nogle mennesker, der har været i en lignende situation. Det skaber en tryghed, fordi de andre jo ved, hvad det er, man taler om. I perioder med tilbagefald er det dog stadig meget svært at være sammen med andre mennesker. Malene er derfor afhængig af sin medicin.

Malene har en søn på 5 år, som er i plejefamilie. Hun mener, det er en af de bedste beslutninger, hun har truffet i sit liv. Hendes tidligere kæreste er narkoman, og hun så helst, at han ikke havde kontakt til deres fælles søn. Men det ender altid med, at han kommer forbi i tide og utide, og det bekymrer Malene, for det kommer der ikke noget godt ud af. Hun fortæller, at forholdet til eks-kæresten var præget af vold. Derfor fik hun nervepiller af sin læge og blev afhængig af dem. Da lægen tog nervepillerne fra hende, tog stofmisbruget til, forklarer Malene. Nu er hun fri af forholdet, og hun bor i sin egen lejlighed i centrum.

Malene har gået på gymnasiet, men har ellers ikke nogen uddannelse. Hun har heller ikke prøvet at have et lønnet job, men har været på kontanthjælp lige siden gymnasiet. For seks år siden blev hun sendt i aktivering på et lager, men på det tidspunkt vejede hun kun 38 kilo, så hun kunne ikke holde til det.

Efter at Malene fik sin søn, har kontakten til sagsbehandleren nærmest været ikke-eksisterende. Hun har deltaget i ét aktiveringstilbud. Aktiveringsforløbet bestod af deltagelse i et projekt for bl.a. tidligere misbrugere. Det var sagsbehandleren, der sendte hende i projektet. Formålet var at komme i arbejde, og tilbuddet var for så vidt godt nok – for nogle – mener Malene. Der var ikke noget galt med tilbuddet. Deltagerne kunne selv bestemme en del, og der blev arbejdet med selvværd. Problemet var bare, at Malene aldrig havde været i arbejde, og slet ikke var klar til det. Derfor knækkede hun helt ➤, og hun forklarer, at det var forkert at

➤ PASSER TILBUDET TIL BRUGERENS SITUATION?

Det er ikke kun Malene, der ønsker, at aktivitets- og beskæftigelsestilbud skal passe til den situation, hun står i på et givent tidspunkt. Når et aktivitets-tilbud kolliderer med evner, helbred, misbrug eller andet, kan brugeren miste motivationen eller i værste fald få et tilbagefald – som tilfældet er med Malene. Mange brugere efterlyser, at tilbuddene skal matche deres behov og evner. Fx ønsker mange brugere at anvende deres tidligere arbejdserfaring eller uddannelse i forbindelse med deltagelse i et tilbud. Andre ønsker, at et tilbud om aktivering skal kombineres med behandling for misbrug. En stor gruppe blandt socialt udsatte ønsker desuden, at et tilbud skal være med til at opbygge deres selvtillid.

sende hende ud i det. Efter forløbet fik Malene konstateret, at hun havde en depression og personlighedsforstyrrelser, som hun nu er i behandling for.

► ANBEFALINGER

Find ud af, hvad brugeren kan

Inddragelse af brugeren i egen sag er ikke kun nødvendig for at give brugeren et ansvar og skabe motivation. Det er også vigtigt for overhovedet at finde ud af, om et aktivitets- eller beskæftigelsestilbud passer til den enkelte bruger. Sagsbehandleren i denne historie kendte ikke Malene. Derfor kunne hun ikke vide, at hun ville 'knække nakken' på aktiveringen. Som værested kan I være med til at skabe afklaring om brugerens behov og indgå i et samarbejde med kommunen om at finde det rigtige tilbud. I kan være med til at definere et realistisk aktivitets- og beskæftigelsestilbud. Omvendt kan kommunerne også i højere grad inddrage værestederne i arbejdet med brugerne. To væresteder, Livsværkstederne i Århus og Solstrålen i Fredericia, har gode erfaringer med samarbejde med kommunen. Solstrålen samarbejder fx med kommunen om en jobklub, hvor deltagerne udveksler erfaringer med andre deltagere og medarbejdere i projektet. Livsværkstederne samarbejder systematisk med kommunen om aktivering af primært etniske minoriteter, som kommer på værestedet. Tæt virksomhedskontakt er her nøgleordet (læs mere om Livsværkstederne på side 12).

Problemet med aktiveringsforløbet var ifølge Malene, at aktiveringsprojektet bad deltagerne om at sætte ord på deres fremtid. Det var svært, for hun kunne ikke se, hvordan hun ønskede, at hendes fremtid skulle være. Derfor var det virkelig hårdt.

Generelt er Malene meget skuffet over sin sagsbehandler og ked af den måde, hun er blevet behandlet på. Det er hendes opfattelse, at aktiveringen gjorde det hele værre. Hun ville egentlig gerne have været på afvænnings noget før, men det kunne de ikke hjælpe med, fortæller hun. I over fem år hørte Malene ikke noget fra sin sagsbehandler. ►

► OPGIVET AF SYSTEMET

Ligesom Malene oplever mange andre unge misbrugere, at de i lange perioder bliver overladt til sig selv. De føler sig opgivet af "systemet". Det er der en meget uheldig signalværdi forbundet med. Når omgivelserne overlader en bruger til sig selv, fortæller man brugeren meget direkte, at han eller hun ikke kan bidrage med noget af værdi til samfundet. En negativ konsekvens af dette er ofte, at selvværdet – som hos mange ligger på et meget lavt niveau – bliver endnu mindre. Nogle bliver skuffet over sig selv og føler, at de ikke kan bruges til noget som helst. En anden konsekvens er, at brugerne bliver frustrerede og vrede på "systemet" og tænker, at "så kan det hele også være lige meget."

► ANBEFALINGER

Forpligt kommunen

En bruger må ikke opgives af omgivelserne. Uanset hvor ofte en bruger har "svigtet systemet" eller "brændt sine broer bag sig" – fx ved ikke at møde op til en aftalt aktivitet eller møde med sagsbehandleren. Og kommunerne skal ikke bare opfatte værestederne som et opbevaringssted, hvor brugeren er "af vejen". Værestederne kan spille en vigtig rolle her. Værestederne kan skabe dialog med kommunen om brugeren og forpligte kommunen på at følge op og give tilbud om aktivering, behandling eller andet. Regnbuen i Kolding – et værested for aktive misbrugere – er et eksempel på dette. Hvis brugerne henvender sig til personalet for at få hjælp til afvænnings, hjælper personalet med at tage kontakt til lægen eller behandlingscentret. I de tilfælde hvor en bruger ønsker at komme i aktivering, tager personalet kontakt til sagsbehandleren og aftaler et møde. Værestedet har også haft brugere i aktivering, og her understreger personalet, at en aktivering ikke må opfattes som "ren opbevaring". Man skal tage det meget alvorligt, når man tilbyder brugere aktivering, fastslår personalet. Derfor bliver der lagt klare retningslinjer for forløbet, og der bliver fulgt op på den enkelte bruger. På samme måde kan andre væresteder være opsøgende i samarbejdet med kommunen og derved præge de tilbud, som brugerne får.

Lige pludselig fik hun så et brev, hvor der stod, at hun skulle deltage i et aktiveringsforløb. Der blev ikke udarbejdet nogen handleplan, og hun følte det som tvang. > Hun kunne slet ikke overskue et 37-timers arbejde, men vil gerne have en uddannelse. Problemet er bare, at hun ikke ved, hvad det skal være. Hun er dog overbevist om, at hun skal arbejde mere med sig selv, inden det er realistisk at begynde en uddannelse.

> NÅR ET TILBUD OPLEVES SOM TVANG

Mange unge misbrugere og eks-misbrugere har dårlige erfaringer med aktivitets- og beskæftigelsestilbud. Årsagen er ofte, at de – ligesom Malene – oplever aktiveringen som tvang. De føler ikke, at de har nogen indflydelse på indholdet af aktiviteten. I modsætning til Kim, som oplevede, at sagsbehandleren lyttede til ham, har Malene ikke oplevet, at der har været nogen dialog om hendes tilbud. En af konsekvenserne er, at hun ikke føler sig hverken inddraget eller forpligtet på aktiveringen.

> ANBEFALINGER

Aktivering: Mere end bare at drikke kaffe

For at undgå at brugere oplever et aktivitets- og beskæftigelsestilbud som tvang, er det vigtigt, at de er med til at beslutte, hvad indholdet i aktiveringen skal være. Ellers opleves aktiveringen ofte som pligtaktivering – eller det som mange brugere kalder "dum i arbejde". Brugere af væresteder oplever dog meget sjældent aktiviteterne på værestedet som "dum i arbejde". Men som værested kan man godt tilbyde aktiviteter, som ikke bare handler om at brygge kaffe og tale med andre. Aktivitetstilbud på væresteder kan være med til at opbygge selvtillid, hvis de får et indhold, der er videre perspektiver i for brugeren. De kan også være med til at skabe klarhed om ønsker til job og ruste brugeren til at komme videre og deltage i andre aktiviteter uden for værestedet, som det er tilfældet i Selins historie.

6. Mohammads historie

Mohammad smiler næsten hele tiden. Han virker optimistisk og håbeful – som en ressourcestærk person, der har et meget godt hoved.

Jo mere man hører af Mohammads historie, des mere overrasket bliver man over hans optimisme. For hvis det var dét, man ville, kunne man finde mere end rigeligt med gode grunde til at kaste håndklædet i ringen og opgive håbet om en dag at få "et rigtigt arbejde". Men det er fortsat Mohammads drøm.

Mohammad er omkring de 50 år og har været i Danmark i 20 år. Han har en uddannelse fra et Universitet i Tyskland, som han fik vurderet svarede til en dansk bachelor. Han begyndte at læse overbygningen på universitetet, men måtte opgive, fordi han ikke kunne finde ud af dét med computere.

Derefter blev han sendt i aktivering i en genbrugsbutik og senere hen i en kommune og andre steder. Det var hver gang noget, som kommunen besluttede. Men Mohammad vil gerne tjene sine egne penge, så han kan købe ting til sine 4 børn. Derfor har han søgt utallige stillinger. Han har også bedt kommunen om hjælp til at finde et rigtigt job, men de sender ham tilbage i aktivering. Han synes ikke, at kommunen tager ham seriøst. De sender ham bare videre i et aktiveringsforløb, der ikke fører til noget. En medarbejder på værestedet er også begyndt at hjælpe ham med at søge job. ►

Mohammed fortæller, at han møder forskellige fordomme. Fx ville et slagteri ikke ansætte ham, fordi de ikke troede, at han kunne arbejde med svinekød. En anden arbejdsgiver sagde til ham, at de ikke ville ansætte ham, for "sådan nogle som jer går vel ikke i bad". Derfor tror Mohammed efterhånden, at han hellere må farve sig hvid og få blå kontaktlinser – og fortælle, at han ikke er muslim, hvis han vil gøre sig håb om at finde et job.

► NÅR JOB ER DEN STØRSTE HINDRING

Mohammad er ikke den eneste med etnisk minoritetsbaggrund på værestederne, som efterspørger mere hjælp til at finde et job. De brugere af værestederne, som har en anden etnisk baggrund, har ofte svært ved at få skabt kontakt til det danske arbejdsmarked. Man kan diskutere, hvorvidt de etniske minoriteter på værestederne er socialt udsatte. De fleste har tilsyneladende hverken problemer med bolig eller misbrug. Men de har et problem, som ser ud til at forfølge dem: manglen på kontakt til arbejdsmarkedet. Og det uanset hvilken uddannelsesmæssig baggrund de har.

Man kan derfor skelne mellem to grupper af brugere på værestederne: Dem, der ikke umiddelbart har en reel mulighed for at træde ind på det ordinære arbejdsmarked. Og dem, der har mulighed for at komme ind på det ordinære arbejdsmarked – selv om vejen ofte vil gå gennem en støttet beskæftigelse. For den første gruppe ser livskvalitet ud til at være det vigtigste udbytte af et aktivitets- og beskæftigelsestilbud. Til denne gruppe hører blandt andet en del ældre stof- og alkoholmisbrugere og personer med psykiske problemer. For den anden gruppe er livskvalitet og det sociale samvær med andre også vigtigt. Men derudover har mange af disse brugere et ønske om, at de tilbud, de får, er et skridt i retning mod det ordinære arbejdsmarked. Mange etniske minoriteter på værestederne befinder sig i den sidste gruppe. Deres største problem ser ud til at være vanskeligheder med at opnå en tilknytning til arbejdsmarkedet.

Han har svært ved at forstå, at han ikke bliver respekteret for at have taget en uddannelse. Og endnu vanskeligere er det at forstå, hvorfor kommunen ikke kan hjælpe med at finde et job. Mohammad fortæller, at han klistrer sig til kommunen for at gøre dem opmærksom på, at han vil ud i et job – nu! Det er sådan set lige meget hvilket job. Han vil selvfølgelig gerne være præsident i Irak, fortæller han. Men det vil også være helt fint bare at få en eller anden praktikplads, der kan føre til et job.

► ANBEFALINGER

Væresteder kan få brugere i job

Der er behov for en ekstra indsats i jobformidlingen af etniske minoriteter på værestederne. Her har Livsværkstederne vist sig at have en positiv funktion.

På Livsværkstederne har man et formaliseret samarbejde med kommunen (se boksen nedenfor). Det er der gode erfaringer med. Andre væresteder kunne med fordel skabe et samarbejde med kommunen, ligesom kommuner med fordel kunne skabe samarbejde med væresteder. Fx kan værestedet – som Livsværkstederne – aktivere brugere i værksteder og give dem personlig rådgivning om jobsøgning. Værestedet kan også hjælpe med at skabe kontakt til virksomheder.

Der er også gode erfaringer med aktivitets- og beskæftigelsestilbud over for andre grupper blandt socialt udsatte. På Solstrålen i Fredericia er indsatsen målrettet tidligere misbrugere. Solstrålen har fx stillet de fysiske rammer til rådighed for en jobklub, hvor kommunens medarbejdere rådgiver brugere om erhvervsvalg. Derudover har man et mentorprojekt for misbrugere i samarbejde med kommunen. De fleste i projektet er kommet i job!

Det kan være nødvendigt, at værestedet selv retter henvendelse til kommunen for at få etableret et formaliseret samarbejde. Her kan værestedet også få afklaret, hvilke ressourcer kommunen kan bidrage med, og hvor man evt. kan søge yderligere midler til en beskæftigelsesrettet indsats for socialt udsatte på væresteder.

LIVSVÆRKSTEDERNE

Livsværkstederne i Århus sigter mod forskellige mål for forskellige brugere. Nogle søger man at gøre mere arbejdsparate, andre søger man at give et netværk, atter andre søger man at give en hverdagsrutine. Livsværkstederne adskiller sig fra de fleste andre væresteder ved, at der er en særskilt beskæftigelsesrettet indsats for en gruppe af brugerne.

For det første er der ansat en medarbejder, hvis formål er at hjælpe brugerne i beskæftigelse. Helt konkret hjælper medarbejderen fx med at skrive ansøgninger, ligesom hun foretager opfølgning i forhold til dem, der er udsluset på en virksomhed.

For det andet har værestedet en aftale om aktivering af ca. 15 ledige, primært kontanthjælpsmodtagere med anden etnisk baggrund.

Derudover kommer der ledige, som ikke er visiteret af den kommunale myndighed, men som har hørt om stedet gennem bekendte. I alt er der over 20 socialt udsatte i aktivering på stedet. En stor del af disse er i aktivering i en genbrugsbutik, andre er i aktivering i kantinen, der laver mad til gæster i cafeen og mad ud af huset. Mange af brugerne har aldrig været i arbejde i Danmark, og derfor er det et væsentligt formål med aktiveringen at lære deltagerne at agere på en dansk arbejdsplads samt at få en rytme i hverdagen. Overordnet set er det målet at fremme livskvaliteten, og grundtanken er, at aktivering eller arbejde er en vej til forbedret livskvalitet.

7. Om aktivitets- og beskæftigelsestilbud

Mulighederne for at give aktivitets- og beskæftigelsestilbud til socialt udsatte findes både i beskæftigelseslovgivningen (primært Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats) og i Lov om social service.

De to love har forskellige målsætninger. Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats har til formål at bringe ledige i beskæftigelse hurtigst muligt med henblik på at opnå selvforsørgelse. Lov om social service har til formål at forebygge, at problemerne for de socialt mest udsatte voksne forværres. Desuden er det målet at forbedre den enkeltes livskvalitet og personlige færdigheder gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet mv. Målgruppen er fx svært stillede sindslidende, stofmisbrugere, alkoholmisbrugere, hjemløse og andre, der ikke kan fungere i egen bolig. Tilbuddene efter serviceloven er dog også for andre grupper med særlige sociale problemer.

Dermed er det klart, at de to lovgivninger principielt har forskellige målsætninger. I praksis kan det imidlertid være vanskeligt at se et entydigt mønster i, hvilke grupper blandt socialt udsatte, der modtager tilbud efter henholdsvis beskæftigelsesloven eller serviceloven.

Denne pjece har da heller ikke til formål at gå i dybden med forskellene mellem aktivitetstilbud efter serviceloven og beskæftigelsestilbud efter beskæftigelsesloven. Pjecen fremhæver forhold der, uanset hvilke tilbud der er tale om, har betydning for de socialt udsatte. Det drejer sig om at blive inddraget i beslutningen om *indholdet af* et aktivitets- eller beskæftigelsestilbud. Eller at indholdet giver mening på den ene eller anden måde.

Du kan læse mere om lovgivningsgrundlaget for aktivitets- og beskæftigelsestilbud til socialt udsatte i det afsluttende notat i rapporten *Brugerundersøgelse af aktivitets- og beskæftigelsestilbud for socialt udsatte* her: www.servicestyrelsen.dk (under punktet publikationer, særligt udsatte).

Du kan også læse om mulighederne for aktivitets- og beskæftigelsestilbud i Lov om social service her: www.retsinfo.dk (under punktet Ministerieindgang, Socialministeriet). Kapitel 17 er relevant, hvis du vil læse om aktivitets- og beskæftigelsestilbud.

Og om aktivitets- og beskæftigelsestilbud i henhold til Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats her: www.retsinfo.dk (under punktet Ministerieindgang, Beskæftigelsesministeriet).

Hvis du vil høre om gode erfaringer med aktivitets- og beskæftigelsestilbud på væresteder, kan du også kontakte Landsforeningen af væresteder på 7592 4000.

Hvis du er interesseret i at høre mere om Livsværkstedernes samarbejde med Århus Kommune, kan du kontakte Livsværkstederne på 8625 9599.

Er du interesseret i at høre mere om Solstrålen's samarbejde med Fredericia Kommune, kan du kontakte Solstrålen på 7591 1533.